

Egy régi október hatodikán *

A péklegények óriás ördögöknek látszottak a vörös fényben, amint a kormos falon ide-oda hullámozott lapátot tartó alakjuk árnyéka. Izzadság folyt végig lisztől maszatos arcukon és feszülő karjukon fényes gyöngyszemek ragyogtak. Látszott mozgásukon, hogy vége felé jár a munka, lassan reggel lesz, ki lehet egyenesíteni a görnyedt derekat, felengedhet izmaik fájdalmas feszessége, le lehet mosni a kormot, lisztet, és le lehet feküdni, aludni... Aludni. Nem tudni semmiről, kenyérről, tűzről, robotról; csak heverni, pihenni, kihasználni az időt, ami rövid, mint a bér és új erőt gyűjteni másnapra, amikor újra bőgni kezd a tűz és lehet bevetni a más kenyérét. Szemük már le-lecsukódott, ingadozóbbá lett a lépésük, egyre többet néztek a kemence torkába: hányat kell még kiszedni.

Lassan, a vajúdó reggelben az éjszakával együtt fogyott a munka és ahogy kint a nap ragyogott fel, úgy süttött fel a legények arcán a mosoly: na ez is megvan.

— No, ez is megvan! — rikoltott az egyik, aztán hosszú lapátját végigvágta a kövön.

— Nézd a bolondot. Még eltöri — rosszalta a másik.

— Nem az enyém. A gazdáé. Hadd törjön.

— Rendes munkásember vigyáz a szerszámjára — mondta a harmadik, s erre mind rábólintott, mert aki ezt mondta, a Janó, tekintélyes ember; okos szava van, és valami kevéssel többet is kap a többinél bérfizetéskor, mert szervezett munkás.

Nyílt az ajtó, erre meg mind mosolyogni kezdett. Hogy is ne! Ancsa jött meg, a Janó Ancsája. Vékony kis alakját körülragyogta a fény és szőke fürtjei nedvesen fénylettek a reggeli levegőben. Süttött még az októberi nap, de ereje már kevés volt, a hűvös ellen tarka kendő fedte gömbölyű vállait. Nagy volt a kendő és a vékony kislány alig látszott ki belőle. Csak a levegőben szaglászó orra volt feltűnő, úgy mozgatta, mint valami egérke.

— Jó reggelt! De jó szag van maguknál. Meleg. —

— Jó reggelt — Morogtak vissza, s hirtelen mind dolgot keresett. Mert tudták ők, nem a meleg meg a kenyérszag csalta ide Ancsát, hanem Janó. Az meg sietett is már hozzá, s majd csontját törte, ahogy magához ölelte.

— Jó reggelt, kis pacsirtám — mosolygott rá, s kivezette az ajtón. Még a sóhaj se érte utol. — »A fene ezt a Janót!« De ha hallja sem haragudott volna érte, hiszen nem haragból mondták.

Kint az udvaron leültek a padra, s a lány kendőjébe takarta az emberét. Janó elcsodálkozott. Mire jó ez a vén ruhadarab? Ő maga is elfér alatta. S jó meleg, lágy, simogató, akár a gazdája, akinek be se áll a szája, egyre csivitel, akár a kismadár.

— Aztán a nagyságáék elutaztak, nekem meg azt mondták; Ancsa, vigyázz a házra, majd csak egy hét múlva jövünk haza. Hát ráérek egész nap. Örülse-e Janó?

* A Szegedi Városi Tanács 1955. évi irodalmi pályázatán III. díjat nyert elbeszélés.

— Már hogya — mondja Janó és nagy, fáradt karját a lány derekára fonta. Örülök én, csak a szemem majd leragad. Alszom egy verset, aztán majd meglátjuk. Majd ha pihentem.

— Értem én. — Állt fel a lány. — Gyere Janó — azzal vonta maga után a szobája felé. Bent a férfi leült az egyetlen székre, ő meg hamarjában lavor vizet kerített, kenyeret, szalonnát és ezt mind odarakta Janó elé. Aztán elnézte az izmai játékát, ahogy mosdott, erős állat amint rágott, s amint elfogyott az étel, újra kézenfogta és az ágyához vezette. — Feküdj le.

— Meglátják. Nem szabad.

— Semmit se félj. A gazda nem jön ide, a nagyságáék elutaztak. Feküdj csak le. — Aztán átment a másik sarokba, leült egy sámlira, összehúzta magán a kendőt és olyan lett, mint egy odavetett rongycsomó. Csak szapora lélegzetvétele hallatszott, az is csakhamar összeolvadt a férfi ütemes szuszogásával.

Csak ült Ancsa szívdobogva, boldogan, hogy itt van az embere, az ágyában, amely még az ő testétől meleg, itt pihen, itt érzi friss kenyérszagát; fekszik nyugodtan, pillája se rezzen, s mosolyog álmában. Talán órá gondol. Milyen erős a karja! Úgy feszülnek rajta az izmok, mintha köteleket viselne a bőre alatt. Ha a műhelybe lép hétrét görnyed, hogy ne verje be a fejét a szemöldökfába. Egész olyan, mint az a mesebeli óriás, akiről nagyanyó beszélt. Milyen kedves a hangja, simogató a keze, becézó a nézése. Dolgos, erős, jószívű. Az idősebbek is adnak a szavára. Még a gazda is csinján bánik vele, pedig az is nagy darab ember, és hozzá igen hirtelenkező. Hallotta, amint egyszer mondta róla: »Ha minden szervezett munkás olyan, mint a Janó, akkor csak szervezkedjenek. Bánom is én. Csak dolgozzon mind úgy, az ördög vigye el azt a pár krajcár különbséget.« És amikor ezt elmesélte neki, Janó elmosolyodott és azt mondta: »Nem okos ember ám a gazda. Mert mi ellene szervezkedünk, csak még kevesen vagyunk. De egyszer még többen leszünk. És akkor... akkor majd meglátod... ha majd magunknak dolgozunk... az lesz ám a munka... bizony madárkám!« — mosolygott hozzá, melegen nevetett a két fényes szeme, és tenyere erősen megszorította a vállát. Ezért szeretem — gondolta Ancsa és még kisebbre húzódott össze. Mert ilyen bátor, dolgos, becsületes. Egyre a mesebeli óriás járt az eszében, akiről nagyanyó mesélt, csak most nem favágó volt, hanem pék és hosszú lapáton húzta ki a ropogós kenyeret a tűzből. A kemence jóleső meleget árasztott, a lángok pattogtak, sercegtek, jó meleg áradt szét és Ancsa sámlin ülve békésen merült el az álm simogató vizében és álmában Janóval kézenfogva járkált egy gyönyörű, szép erdőben, madarak énekeltek, és Janó magasabb volt, mint a sudár fák koronája.

Nagy kiabálásra ébredt csak fel. Hallotta, hogy Pista az inas egyre kiáltozik az udvaron. — Janó bácsi!

Gyorsan ledobta a kendőt és kiugrott az ajtón. — Ne ordíts te! Még felköltöd.

— Azt akarom. Merre van? Magánál?

— Tán nem tetszik?...

— Nekem mindegy, Ancsa néni. Én szeretem nagyon... meg magát is... hát nem azért. Csak beszélni kell vele. Mert benne van a többiek bizalma. Valami fura van a városban.

— Hát ha a fél város leég, se engedem felköltetni az én Janómat — húzta ki magát a csepp lány.

— Már nem is kell — vigyorodott el szélesen a szeplősképű inasgyerek és jókedvűen lépett az ajtó felé. — Jó reggelt Janó bácsi. Mit álmított?

— Hogy fölpofoztam egy inast.

— Olyat nem szokott Janó bácsi.

— Hát azért álmodtam.

— Én is szoktam ilyesmit álmodni. De most én hírt hoztam.

— Mifélett?

— Valami történt a városban. A katonák koszorút tettek Kossuth apánk szobrára, aztán jöttek a rendőrök és levették. Az emberek meg kiabálnak, énekelnek, meg a rendőröket szidják. Alig vártam, hogy a kenyér elfogyjon és hazajöhessenek. Kérem a gazdától mi lehet ez, azt mondta rebellió. Nem ártana most sem felkötni tizenhármát, akkor aztán csend lenne.

— Azám! Hisz október hatodika van. Ancsa, megyünk a városba!

— Nem lesz ott valami bajunk, Janó?

— Már mi lenne?

— A többiek meg nem tudják, hogy mit csináljanak.

— Én se, — csak azt tudom, hogy a gazda haragszik valamiért, az nekünk jó szokott lenni.

— Hát aztán?

— No, hát haragszik, ha szidjuk a német fajtáját.

— Ha szidjuk... értem már. Így mondom a többieknek is — azzal már szaladt is a vörösképű gyerek, hogy csak úgy csattogott a meztelen lába a kövön. Még megfordult és visszazólt: — tudja én mit fogok kiáltani? »Kövére német, pohos német, hogy a fene is enné meg!« — s tovább futott szemlátomást büszkélkedve versével.

Janó kabátot kerített a vállára, Ancsa a kendőt vette fel, aztán megbújt az ember hóna alatt. Megy vele. Hogyis ne menne. Akár a pokolba is. S közben, mintha mesét hallana, úgy hallgatta az aradi tizenhárom történetét.

Amint közeledtek a Klauzál-térhez, egyre több emberrel találkoztak. Olyan volt a város, mint a méhkas. Zúgott, zszibongott és sűrű rajokban bocsátotta szét az embereket. A térre alig lehetett bejutni, sűrű tömeg feketéllett, morajlott, mint a tenger. Két úriember ment el mellettük. »Panem et circenses« — mondta az egyik, a másik csak arra vigyázott, nehogy valaki hozzáérjen ragyogóan tiszta, fekete-csíkös ruhájához és kínos merevséggel lépegetett. Egyre beljebb sodorta őket a tömeg, és már látni lehetett, hogy a Kossuth-szobrot két szoros gyűrű veszi körül. Az egyik fényes volt és fekete, rendőrök álltak ott kivont karddal, mozdulatlanul. A másik gyűrű hullámzott, forrt, öklöt rázott és vad kiabálással ostromolta a rendőröket. Egy suszterinas futott el mellettük, valamit kiabálva a mesterekről, hallgatag parasztemberek közt furakodtak előre, majdnem szétsodorta őket a diákok éneklő menete. »Kossuth Lajos azt üzent« szállt a dal az ég felé és Ancsa félénken, csendesen velük énekelgett. Janó hirtelen nagyot kiáltott.

— Jenő úr!

Az egyik fiú kilépett a sorból — Jó napot Janó. Tartson velünk! Munkás-embernek nem elég most nézdelődni.

— Mi van itt, Jenő úr?

— Az október hat miatt — vágott fejével a szobor felé a diák. Reggel a magyar honvédek megkoszorúzták a szobrot. Nagyon szép volt. Sokan sírtak is. Aztán egyszer csak jöttek a feketesárgák meg a rendőrök, levették a ko-

szorút. Ahogy ezt megtudtuk, ki az utcára! S most addig tüntetünk, míg vissza nem adják! Ha kivágnak a filiszterek akkor is! — kiáltotta, aztán sapkáját lengetve futott a többiek után. — Aztán velünk tart minden becsületes magyar ember!

— Ki ez? — kérdezte félénken Ancsa.

— Jenő úr. Nem ismered? Oda való az utcába. A mosóné fia.

— Sohse láttam még! — mondta a lány és a tömegtől meg a kardoktól félve egyre közelebb bújott hozzá.

Hirtelen nagy mozgolódás támadt. Két honvéd körül hatalmas tömeg csoportosult. Ők is közelebb mentek és hallották az egyik fakó arcú katona kiáltását. — Mi békésen megkoszorúztuk a szobrot, ők karddal támadtak ránk. Igazság-e ez? Az hát! A németek igazsága. De ha eljön egyszer a mi napunk, megfizetünk nekik. Mi is felakasztatunk tizenháromat. Első lesz a császár.

— Az kettő lesz, komám.

— Ha ketté-szeljük.

— Nem a. Mert király is!

A másik katona vette át a szót. — Emberek! Az öcsém közöshadseregbeli, én honvéd vagyok. Az öcsém jön levenni a koszorút, amit én teszek fel. De nem magától. Parancsra. Magyart parancsolnak a magyar ellen, testvért a testvér ellen. Ez a németek ereje, emberek! De ha a magyar nép mind összefog...

— Nem jól beszél — ordított rá egy mesterlegény. — Van magyar, aki rosszabb a németnél!

Nagy zúgás támadt, melyből csakhamar egységesen hangzott a kiáltás: tiltakozunk! Gyerünk a polgármesterhez! Meglódult az embersokaság a városháza felé. Közben pedig mintha régi sebek szakadnának fel, mind elkeseredettebb lett a kiáltás. Egy öreg koldus mankóit rázta, az inasok fütyültek, az asszonyok kosarakkal hadonásztak. Egy úriember arról szónokolt, milyen bűnöket követtek el a Habsburgok. Megéljeneztek. Amikor a kiegyezést kezdte dicsérni, lassan elfogyott körülötte a tömeg és csak néhány asszony hallgatta hűségesen. Utóbb azok is odébbálltak és az úriember csak nagysokára vette észre, hogy hátaknak beszél. Erre aztán elhallgatott és esernyőjét rázva hazament, azt gondolva, hogy kár ezeknek az okos szó, mert még felvilágosulatlanok. És bár senki sem bántotta, vértanúnak érezte magát.

Janóék épp akkor érkeztek a városházához, amikor a diákok vállon vitték oda Kengyelesit, a történelem tudós öreg tanárát, aki vállalta, hogy tiltakozni fog a polgármesternél a kegyeltsértés ellen. Vékony kis emberke volt az öregúr, kifényesedett fekete ruhát viselt, apró kecskeszakálla volt, és hatalmas homloka. Olyan volt, mint valami manó. Könnyes szemmel ült a tömeg felett és nemes szavakat mondott fiainak a hősi napokról, a nemzeti kegyelet szentségéről, a függetlenségről. Az állandó óvációban egyetlen szavát sem lehetett érteni, de nem is az volt a fontos, az volt a lényeg, hogy a tudós professzor is ott van, ahol az ifjúság, hogy a nagyhírű tanár nem állal az egyszerű emberek követe lenni. Jelenlétének híre csakhamar elterjedt, és egy piaci kofa elhátározta, hogy »ha a tanár úr cselédje nálam vásárol, odaadom én feleáron is neki.« Ez pedig már igen nagy dolog, mert tudvalevő a kofák soha sem árultak volt úgy, hogy ráfizessenek.

A tömeg egyre fenyegetőbben zúgott, a diákok énekelni kezdtek, majd hatalmas nevetést váltott ki egy inasgyerek, aki záptojást vágott be a városháza

egyik nyitott ablakán. Válaszul az összes ablakokat becsukták, és az épület bezárt kapujával ostromlott várhoz hasonlított.

Ancsa elbámészkodott a nagy sokaságban, Janó pedig egyre azt figyelte, merre lehetnek a péklegények. Meg is látta őket, de mielőtt hozzájuk indulhatott volna, egy kéz nehezedett a vállára. Hátrafordult és szélesen elmosolyodott. — Mozog ám a nép, Boros szaktárs.

A hosszú szakegyeleti elnök a gyomorbagyosok fanyar mosolyával nézett rá. — Hát maga csak nézgelődik? Oda kell csapni az uraknak. Itt az alkalom. Miféle szervezett munkás maga? — azzal máris tovább ment, mert látta, hogy két becsípött munkásforma ember egymás ellen acsarkodik. Janó utána nézett, aztán megvonta a vállát.

— Hiszen azt nem mondta, hogy mit csináljak.

— Nem is tudja?

— Nem nagyon.

— Hát a többi? Azok se?

— A többiek? Én is tudom már. Gyere csak Ancsa.

Pista már messziről fütyürészett feléjük. Hogy odaértek, látták, hogy vállán most is ott van az elmaradhatatlan kenyereskosár. Benne meg néhány kenyér. Nyújt feléjük is egyet. — Nem éhesek? Vegyenek csak.

— Talán a gazda küldi? — nevetett Janó.

— Én magam loptam, nem tud erről senki, bizisten. Megéhezik ám az ember ebben a nagy kiabálásban, gondoltam jól jön.

Amiért aztán barackot kapott a kenyere mellé a gyerek. Addigra a többi legény is ott tolongott és várakozóan nézett Janóra, mi hírt hozott. Az meg körülnézett, elegen hallják-e a szavát, és Ancsát magához vonva kezdett beszélni.

— Nem nézdelődni kell, legények, hanem odavágni. Nem engedjük megcsúfolni Kossuth Lajost, meg a negyvennyolcat. Adják vissza a koszorút, azt követeli a nép! Ne sértsék a mi gyászunkat. Nem elég, hogy felkötötték őket, még gyászolni se szabad?

A tömeg helyeslően zúgott, erre Janó felemelte a szavát.

— Sok rendőr jön ellenünk, sok léhűtő, aki mind rajtunk élösködik. Azért kevés a bérünk, tudjátok meg emberek! Én kenyeret sütök, mégse jut elég. Mert a császár falja fel pereputtyával.

— Kell is annak a maga kenyere — szólt közbe a városi kisbíró, aki hivatalból védte a felsőbbiséget.

— Ne itt hősködjön — kiabálta egy beijedt alak, — menjen oda fel, s ott mondja el!

— Fel is megyek! — ordította Janó a péklegények éljenző sorfala közt, odament a kapuhoz, ahol már egész kis küldöttség gyűlt össze a tanár körül. Egy fontoskodó-képű kövér ember lépett hozzájuk — önök mit kívánnak uraim? A legények úgy érezték, szavában elutasítás van, és lármázni kezdtek. Ő a mi követünk! A munkásság nevében! Ne hagyj magad Janó! A kövér legyintett és odébbállt. Közben a tanár előbb gyengén, aztán határozottabban megkopogtatta a kaput, a diákok kanibáli üvöltése közepette. Nem tudni, a kopogtatásra-e, vagy az üvöltésre, megnyílt egy ablak, és egy rendőr feje jelent meg a nyílásban. — Azt mondom emberek tisztuljanak, mert baj lesz! — ordította és nyál freccsent még a bajusza végére is. A második záptojás őt ta-

lálta, sisakjáról arcán és állszióján folyt le a sárga lé és jobbnak látta eltűnni. Helyébe egy városi tisztviselő állt, aki gyenge hangját megerőltetve kiáltotta:

— Mit akarnak emberek?

Janó felelt neki.

— Beszélni a polgármesterrel!

— Ennyien úgysem jöhetnek. Megkérdezem tőle, hajlandó-e fogadni magukat. Mielőtt becsukta volna az ablakot, az inasgyerek biztonság okából hozzávágta a harmadik záptojást, olyan sikert aratva, hogy az emberek percekig hátukon hurcolászták, ölelgették.

Fojtott várakozás lett úrrá az embereken. Úgy várták a polgármester válaszáat, mint a kinyilatkoztatást, érezni lehetett, hogy ha nem nyílnak meg a kapuk, más is repülni fog, nemcsak záptojás. A tömeg egyre összebb szorult, hisz úgy biztonságosabb és nem engedte át az itt-ott előrefurakodó rendőröket, akik valahogy nagyon csendesek és udvariasak lettek egyszerre. Nem is bántotta őket senki. Alig néhány perc telt el, de a türelem rohamosan fogyott. Erősödött a fenyegető zúgás és úgy úszott a tér felett, mint a vihar előtti fenyegető szél a tenger hullámain.

Egyszerre nyikorgás hallatszott. Kinyílt a kapu és néhány rendőr kíséretében az előbbi keszeg tisztviselő jelent meg.

— A polgármester úr azt üzeni, hogy tudomása van a kegyeletsértésről és hajlandó egy öttagú küldöttséget fogadni.

— A népfenség nevében! — kiáltotta az egyik diák és megelégedetten nézett körül, hisz Petőfi is ezt mondta negyvennyolcban. Hátha az ő kiáltása is benne lesz az olvasókönyvekben.

— De mi itt többen vagyunk — mondta a tanár.

— Csak öten jöhetnek.

— Szóljon a polgármester úrnak kérem, hogy többen akarunk felmenni. Itt mindenki képvisel egy-egy szakmát. Én például a kereskedőket. Hiszen ismer.

(Hogyne ismerte volna a fehérszakállú, mikulásképzű embert, ő volt a leggazdagabb kereskedő a városban, az örök szükséges ellenzék.)

— Nagyon sajnálom de, — ...

— Ne alkudozzunk annyit, gyerünk fel! — mondta egy kenderszagú ember és belépett a kapun.

— Ne akadékoskodjék már — suttogta az egyik rendőr. A tisztviselő erre félreállt. — Öné a felelőség, őrmester úr. Mosom kezeimet. Tessék, uraim.

Janó egy szemvillanással a legények őrizetére bízta Ancsát, és a körülbelül húsz tagú küldöttségben megindult felfelé a lépcsőn. Ugyanakkor a hátsó kapun két ember settenkedett ki és a rendőrség, illetve a közös hadsereg kaszárnyája felé sietett. A küldöttség csak azt látta, hogy mindenütt mosolygós, barát-ságos arcok fogadják. A polgármester maga is elébük sietett.

— Önök képviselik a város akaratát, én a végrehajtást. Üdvözlöm önöket.

— Tisztelt polgármester úr, tisztelt uraim. — Hajolt meg kétszer Kengyellesi. — A nemzeti kegyelet hallatlan megsértését orvosolni gyűltünk egybe. A magyar honvédség nemzetiszínű szalagos koszorúját, mely a megemlékezés szent érzését volt hivatott jelképezni, elvakult emberek elrabolták. A város polgársága nevében tisztelettel kérem a polgármester urat, hogy egész tekintélyével és hivatalos hatalmával a sértést orvosolni, tiltakozásunkat a legmagasabb fenség-

gig eljuttatni, pro primo, pro secundo pedig a koszorút a rendőrségtől visszaszerzeni szíveskedjék. Ezt kívánja öntől a népakarat.

— Tisztelt professor uram, itt csak egy akarat van — reccsent egyik ajtó felől egy katonás hang — öfelsége akarata. — Azzal a hang gazdája már be is rántotta az ajtót és csak kevesen ismerték fel benne a főispánt. A polgármester diplomata mosollyal jegyezte meg:

— Ez a kettő nem ellentétes akarat. Az efféle túlkapásokat öfelsége is elítéli. Ígérem uraim, hogy panaszukat továbbítani fogom. Önöktől pedig azt kérem, akadályozzák meg a kilengéseket, kerüljék az összeütközést a karhatalommal, oszlassák szét a tömeget.

— Hát a koszorú? — kottyant közbe egy diák.

— Bízbanak meg bennem uraim.

Janó úgy érezte, eddig semmit sem értek el. Köhintett egyet, s hogy feléfordultak megszólalt.

— Arra kérném a polgármester urat, szóljon az embereknek, nyugtassa meg őket.

A polgármester merev halszemével ránézett, mintha valami csodabogár volna, aztán bólintott:

— Tessék tanár úr, lépjen ki és tolmácsolja az én szavaimat.

Ahogy az erkélyajtó kinyílt, a kinti zibongást hirtelen csönd váltotta fel, és ez a váratlan hallgatás rettegéssel töltötte el a városháza urainak szívét.

— Tisztelt uraim! A polgármester kíván szólni.

— Én? Én lépjek ki? Szavatolják önök az én testi épségemet?

— Menjen csak, ne féljen. — mosolygott Janó.

— Félni, ugyan kérem, — legyintett idegesen és a közelgő válaszlásra gondolva mély lélegzetvétellel kilépett. A légyzümmögést is meg lehetett hallani, csak messziről szűrődött át kiáltozás a fák koronáján.

— Emberek! A panasz jogos, én is magamévá teszem. Tiltakozni fogok illetékes helyen. Csak azt kérem, őrizzék meg nyugalmukat.

A feltörő éljenzéstől nem beszélhetett tovább, hát belépett és kezét szorított a tanárral és a kereskedővel, a többiek felé meghajolt jelezve, hogy befejezte a tárgyalást.

— Tudtam én, hogy megértjük egymást.

A küldöttség lassan leballagott a lépcsőn, majd kilépve a kapun körülfogta őket a tömeg, és nekik újra és újra el kellett mondaniok, mi történt odafent. Nem sokkal azután, hogy kiléptek a kapun, a hátsó bejárathoz szapora patkócsattogással a város katonai parancsnoka, báró Lister érkezett szárnysegédjével, kardosan, ragyogó fehér egyenruhában.

Egy tisztviselő már várta és mély meghajlással mutatott a hátsó lépcső felé. Az ezredes végignézett rajta és ennyit mondott: hülye! Aztán csengő sarkantyúval átment az udvaron és felsietett a főlépcsőn. Egyenesen a főispánhoz nyitott be, ott találta a polgármestert is. Nem várta még az üdvözléseket sem, hanem megszólalt:

— Megtettem a szükséges intézkedéseket. Ha ez a cirkusz tovább tart, lövöttek!

— Ez beszéd! — vélte a főispán.

— Persze nem szabad ezt elhamarkodni. Én kénytelen voltam a békeség kedvéért ígéretet tenni.

— A kormány messze van, az ezredes úr katonái közel.

— Kérem önöket uraim, gondolják meg. Ez egy országos botrány.

— Hát nézzétek urak. Ti döntetek, ahogy akartok. Egy biztos. Az, hogy én lövetek.

A másik kettő ránézett és jól látták, hogy az ezredes egy új kitüntetés helyét simogatja öntudatlanul fehér zubbonyán.

Ez alatt a tömegben mindenki értesült a polgármester ígéretéről. Így hát, bár a városháza előtt már nem volt semmi dolguk, nem akartak széteszlani. Mert szó ide, szó oda, de a szobor körül rendőrök álltak, s a koszorú bent volt a kapitányságon, szóval lényegében még semmit sem értek el. A cipészek megszorongattak egy rendőrt, aki azzal védekezett, hogy ők csak a svarcgelbek utasítására léptek közbe, és a koszorú levételéért a közös hadsereg felel. Ezt megerősítették az itt-ott felbukkanó magyar honvédek is. Így az emberek haragja, most a közösök ellen fordult. »Gyerünk a Mars térre!« — Mondta ki Boros a jelszót és csakhamar százak ismételték meg: »Gyerünk a Mars térre!« — Az addig egységes sokaságban ekkor már megoszlottak a vélemények. Az óvatosak azt ajánlották, ne kössenek ki a katonasággal. A kereskedők közül sokan morfondírozni kezdtek, nem volt-e kár szembeszállni az állammal, hogy nem fog-e ez a tüntetés nekik nagyon sokba kerülni. Amikor pedig képviselőjük is elhordta mikulásfejét, ők is kerekét oldottak. Így aztán kevesebben lettek, de azok, akik ottmaradtak, még mindig hatalmas erőt képviseltek.

Ancsa aki hosszú remegés után végre újra maga mellett érezte Janót, kérlelni kezdte, menjenek ők is el. De Janó csak mosolygott.

— Ne félj, madárkám, nem lesz semmi bajunk. Most kezdődik csak a tánc.

Elindultak ők is a sokaságban a sugárúton át. Hogy a tömeg éppen a jómódúaktól szabadult meg, arra vezetett, hogy mind elkecserelettebb hangok hallatszottak, már nemcsak a magyar függetlenség gondolata izgatott, hanem a kizsákmányolás dühe is. Egy építőmunkás kiáltotta ki először a sokak gondolatát. »Emeljék a béreket!« — és percekben belül mindenki ezt kiáltotta, ez már nem az eddigi tüntetés volt, az emberek még szenvedélyesebbek lettek, már asszonyok voltak hangosak, elpanaszolták egymásnak sérelmeiket, szidták a katonákat, a politikát, az urakat, sőt egymást is. Mégis az együvértartozás menete volt ez. A gyárimunkások, mesterlegények, inasok, elnyomott, kizsákmányolt emberek forrtak egybe a kiáltásban. Előttük pedig Kossuth-nótákat énekeltek a diákok és kibomlott a gimnázium nemzetiszín zászlójának selyme.

Janót valami különös érzés lepte meg, az együvértartozás, az erő érzete.

Soha nem érzett nagy indulatok forrtak benne, míg együtt lépdelt munkástestvéreivel. Lenézett Ancsára, s látta, hogy annak könnyes a szeme.

— Mi bajod kis madárkám? — kérdezte.

A lány könnyen átsütött az öröm fénye, mint a szivárvány az égen.

— Semmi Janó. Csak olyan jó itt. Mintha mindenki testvér lenne.

Bizakodva, egymáshoz simulva léptek, boldogok voltak, és nem is tudták, hogy a jövő útján járnak. Amint befordultak a térre, katonákat láttak állni ott, szoros vonalban mozdulalanul. Tagadhatatlanul szépek voltak fehér egyenruhájukban, fényes fegyvereikkel, az elit-csapat fegyelmezett merevségével.

Amint közel értek, úgy röpitették a kiáltásokat, mint a köveket:

— Hé, a hősök!

— Hékás, vigyázz még lelősz!

— Tiszt úr, a fene a pofád! Hol a koszorú?

— Was?

— Nem ért magyarul a marha!

— Katonák, menjetek haza!

Az altisztek megpróbálták visszanyomni az embereket, de azok határozottan ellentálltak.

— Ne lökdöss, nyavalyás császári, mert kapsz egyet a pofádba! — morgott egy munkás.

— Was sagst du?

— Azt mondja, hogy hülye vagy.

— Du bist ein blöd — fordította készséggel németre egy diák. Kapott az altisztől egy pofont, hogy hátratántorult, azt viszont a munkás úgy vágta szájon, hogy visszaesett a katonái közé. Ugyanekkor néhány kő is repült a tisztek izgatott csoportja felé. Azok látták, hogy fele se tréfa, és csöre töltették a puskákat. Felháborodás hulláma futott át az embereken.

— Kire akartok ti löni, pernahajderek? A népre? — kiáltotta magából kikelve a professzor — hát kevés még a vérből!

— Rám lőjj, te gazember, az anyádra — lépett egy asszony a sor elé — itt vagyok, lőjj hát!

— Magyarok vagytok, vagy a császár kutyái?

— Bajtársak! A magyar honvédek nevében; ne lőjjetek!

— Nem vagyunk mi gonosztevők! A koszorút akarjuk!

— Meg emberibb életet!

— Nyolc órai munkát! — furakodott előre Janó — és kenyeret mindenkinek!

A katonák vállhoz emelték a fegyvert, soknak remegett a keze és a kis kerek lyuk félelmes táncot járt az emberek szeme előtt. Egy nyegle tisztcske ugrott a sor elé és vadul ordította:

— Emberek! Azonnal szétoszolni! Ha nem mennek el, parancsom van lövetni! Azonnal oszolni!

Vad kiáltások és kőzár zúdult rá. Vér öntötte el púderes arcát, hátraugrott és tüzet vezényelt. A katonák jórésze a levegőbe lőtt, volt akinek arcán kövér könnycseppek folytak végig, volt aki lábához engedte a fegyvert és inkább tűrte az altisztek szidalmait és fenyegetéseit, mintsem kilőjje fegyverét. A hatás így is irtózatossá volt. Mindenfelől jajgatás hallatszott, sebesültek kiáltottak, és a tömeg ellenállhatatlan erővel kezdett futni, menekülve a halálhozó dörgések elől. Nyomában pedig vérfoltok, nyögő, jajgató sebesültek, eltaposott gyerekek, elszórt garabolyok, a futásban eldobott ernyők, botok maradtak. A katonák fegyveréből kellemetlen szag áradt és a tér fölött egyetlen jajkiáltásba olvadt az emberek fájdalma.

Ancsa átfogta Janó derekát és futni kezdett vele. Alig tettek néhány lépést, az óriás féltérdre csuklott. A lány rémülten meredt rá.

— Fussunk Janó, megölnek!

Janó nem felelt, csak a hátához nyúlt, ahol bejáratot lelt a halál és súlyos feje kedvese ölébe hullott. Jól eshetett neki, mert kisimultak arca ráncai és mosolyogva fordult át egy másik világba, arról álmódva, hogy olyan nagy kenyeret süt, amelyből jóllakhat a világ minden dolgozója.